

6.DERS

Düşünce, Rasyonalite ve İnanç

İnancın Etik Yönü, Kanıtsallık,Pragmatizm

24.00 Felsefenin Soruları

Prof.Sally Haslanger

Eylül 28, 2005

Kanıtsallık Pragmatizme Karşı

(düzeltilmiş referans sayfalarıyla)

“Bahisçilik” ve Pratik Rasyonalite Prensibi

Pratik Rasyonalite Prensibi : Yapılacak pratik rasyonel şey, beklenen en yüksek değeri (veya yararlılığı) ölçü almaktır.

A Versiyonu : *Birbirine Rakip şeyler arasından daha yüksek beklenen değeri olan şeyi yap.*

- şeyler arasında bağlantı, ilinti mevcut olması halinde, ne işleme/ne inanca izin yoktur.

B Versiyonu : *En yüksek beklenen değeri olan işlemleri bulup, hangisini isterseniz onu yapın.*

- şeyler arasında bir bağlantı olması halinde, Teizm, pratik olarak rasyoneldir. (tıpkı pastanın elmalı kısmını seçmek gibi)

2. Kanıtsallık (Clifford)

“Yeterince kanıtı olmayan herhangi bir şeye inanmak, herkes için ve her yerde, daima yanlıştır” (p.101)

İlk itiraz : sorun kanıt değil, inançların yanlışıdır.

Clifford'ın yanıtı: Bağlanmaya *yetkili* olduğumuz inançlarla, olmadıklarımız arasında çok-önemli bir fark vardır. Bağlanmaya yetkili olduklarımız, kanıtlar ile desteklenenler, yani, bir desteği, bir dayanma noktası olan inançlardır. *Başka hiçbir şeyin yeri yoktur...* (Geri kalan herşey, inançtan bağlantısız ve alâkasızdır.)

İkinci itiraz: Clifford'ın örnekleri, hep, önemli olan şeyi, yani sonuçları başkalarının refahına olan şeyleri içermektedir. Bu, belki, yanlış şeyin, dayanağı olmayan, makûl olarak, zarar vermesi beklenebilecek inançlara bağlanmak olduğunu gösterir. Ancak bu takdirde zararsız inançlar ne olacak? Ya zararsız inançlara ne demeli?

Yapısı-özü itibariyle yanlış-eylemler ile, işlevi-kullanım-şekli-yeri itibariyle yanlış eylemler arasındaki farka dikkat edin. İşlevsel yanlışlar, kendiliklerinden değil, sebep oldukları zarardan ötürü, yanlıştır. Eğer,

desteksiz-dayanaksız inançlar, yapılarından, özlerinden yanlış iseler, o halde daima yanlış oldukları da açıkça anlaşılacaktır. Ama, sadece işlevsel olarak yanlış iseler, o halde, kötü sonuçların makûl olarak hiç beklenemeyeceği, her çeşitten farklı türden pek çok durum söz konusu olacaktır. Gerçekten, desteksiz-dayanaksız inançların, işlevsel bakımdan iyi oldukları, yani, iyi ve pozitif sonuçları olan durumlar vardır.

Clifford'ın bu konudaki uzlaşmaz tutumunu bilerek, sadece, desteksiz-dayanaksız inancın yanlışının tamamen işlevsel olduğu fikrinden memnun olmayacağını bekleyebilirsiniz. Ancak, desteksiz bir inancın özsel yanlışlığı konusunda, Clifford'ın ileri sürdüğü bir görüşü de yoktur. Bunun yerine, tartışmalı bir görüşü yanyana getirerek, desteksiz inancın *daima* kötü sonuçları olduğunda ve bu yüzden, işlevsel bakımdan *daima* yanlış olduğunda ısrar etmektedir.

Ancak, bir insan tarafından hiçbir şeye inanmama halinde, böyle bir inancın önemsizliğine, ve sahibinin inancının belirsizliğine karşın, gerçekte hem önemsiz, hem insanlığın kaderi üzerinde hiçbir etkisinin söz konusu olmamasına rağmen, yargımızı, her çeşit inancı içeren tüm durumlar hakkında vermektense başka bir seçeneğimiz yoktur. (99)

Clifford'ın görüşü, kabaca şu oluyor :

- 1) Bütün inançlar, şu veya bu bakımdan, bir eylemi/hareketi etkiler.
- 2) Haklı gerekçelere dayanmayan inançları kaynak alan eylemler, ya doğrudan zarar verir, ya da, saflıkları körükleyip / arttırarak geniş çapta sosyal hastalıklara neden olur.
- 3) Bu sebeplerle, bu tip inançlara bağlanmak, daima yanlıştır.

Yukarda (1) ve (2)de ifade edilen görüşlerin, sorgulanabilir oldukları görünmektedir. Düşünmeniz için, işte, size üç soru :

- * Tüm desteksiz/dayanaksız inançların, yani, zayıf kanıtlara dayanan inançların kötü sonuçları olduğu veya olmasının beklenebileceği fikri, gerçekten tutulabilir bir fikir midir?
- * Eylem üzerinde hiç/herhangi bir etkisi olmayan bir inanç mevcut mudur? İnsan böyle bir inanca sahip olabilir mi?
- * Yeterli kanıt olmadan inanmak, gerçekten, *düşünce olarak özü itibariyle* yanlış mıdır? Yeterli kanıt olmaksızın inanmanın her zaman yanlış olması mümkün müdür?

3. Pragmatizm (James)

Neye inanmamız gerektiği hakkında karar alma aşamasında iken, karşı karşıya kaldığımız pek çok farklı şartlar vardır. James, dayanaksız inanca ne zaman izin verildiği konusunda bir görüş öneriyor.

Seçenekleri:

Ölüme karşı, yaşam: yaşam, “tabiatınızla bir elektrikli bağlantı yapıyor” Sakınmaya karşı zorlama : zorlama, başka alternatif bırakmıyor. Önemsiz karşı önemli : önemli sonuç, büyük riskli ve fırsatı ise tek. Çıplak gerçek : yaşam, zorlama, önemli büyük sonuç.

Pragmatizm : Neye inanma konusunda gerçek bir seçim olanağı ile karşı karşıya kalınca, ve konu hakkında kanıt, bir karar vermeyince, neye inanacağımıza, istediğimiz şekilde karar vermekte hürüz/serbestiz.

James’in belirttiği gibi, “ateşli, heyecanlı tabiatımız, bu özelliği gereği, entellektüel bakımdan karar verilemeyen gerçek bir seçenek karşısında kaldığı zaman, öneriler arasından bir seçenek üzerinde, sadece hukuken değil, birey olarak da karar verebilir, ve vermelidir de.” (105)

4. James’in Clifford’a yanıtı

Kanıtsallığın doğru olduğunu Clifford nereden biliyor? Buna ilişkin görüş, ikna edici değil. James’in önerisi: Clifford, Kanıtsallığa kanıt ile değil, daha ziyade bir hisle ikna olmuştur. Basit şekilde söylemek gerekir ise, Clifford korkuyor. Neden? Bir yanlış yapmaktan, yanlışlığı içine düşmekten korkuyor.

Clifford’ın, “sadece kanıta dayalı şeylere inanmamız” çağrısı, kendisinin aptal yerine düşmekten duyduğu büyük korkudan başkibir şey değil. (105)

Clifford’ın bunlara bir yanıtı olmayacak mı? Hatayı önlememiz gerektiği, - benim gizli kişisel tutkum değil – gerçek ve objektif bir tehlike değil mi? James yanıtlıyor : Clifford’ı okuyan bir kimse, gerçekle ilgilenen, kaygı duyanların “sadece” evidansiyalistler, kanıtsalcılar olduğunu sanabilir, böyle bir düşünceye varabilir.

Ancak :

Fikir/görüş konusundaki görevimize bakmanın iki yolu vardır : gerçeği bilmeliyiz ve yanlıştan kaçınmalıyız ve önlemeliyiz. Bunlar, bilgili olmak isteyenlere bizim birinci ve en büyük Emirlerimiz; ancak, “aynı-bir-emri” belirtmenin, “iki-emirli” bir yolu da yoktur. Çünkü, iki emir, birbirinden ayrılabilir kanun ya da kural oluştururlar. (105)

Böylece James şu sonuca varıyor : iki rehberimiz olması

lâzım : (i) GERÇEĞİ BİLMEK,

(ii) YANLIŞ YAPMAKTAN KAÇINMAK-ÖNLEMEK.

Her ikisine de ihtiyacımız var, aksi takdirde, her şeye inanmak, veya inanmamak durumunda kalırız. James’in görüşüne göre kanıtsalcı, bir emri tutku ile takip etmek uğruna, bir (diğerini) ihmâl edendir. Bu sebeple James, sonunda, kanıtsallığın *kanıt üzerine değil*, duygu üzerine dayandığı görüşünü korumaktadır.

Bunu, Clifford’a karşıt bir görüş haline nasıl çevirebiliriz? “*Kendini-bertaraf-eden*”

bir iddia düşünün: Örneklerde ele geçirilmiştir. Asla, asla demeyin. Kimse, ingilizce gramatik cümle kuramıyor. Ben yokum. [yazılı metinde]: Ben okuma, yazma bilmiyorum, anlamında, ben cahilim!). Bir iddia, eğer iddiayı oluşturan eylemde ileri sürülen mesajın, aksini, tersini söylese, kendi-kendini-berteraf eder. Aşağıdakileri deneyin :

- 1) Clifford'ın kanıtsallık inancı, kanıta değil, duyguya dayanmaktadır.
- 2) Kanıtsallık, kanıta dayanmayan inançlara yer vermez.
- 3) Bunun için, Kanıtsalcılık, Clifford'ın kanıtsalcılık (üzerindeki) inancını ret eder.

Bu, Kanıtsalcılığın *yanlış* olduğunu göstermez, Clifford'un tutarsız olduğunu gösterir. (Belki doğrudur, ancak, kanıt yoksa, inanmamalıdır.)

Bunu, kanıtsallığın yanlış olduğu şeklinde geliştirebilir miyiz? Eğer bir kimse (sade Clifford'unki değil), herhangi bir kimsenin kanıtsallığının duygusal olduğunu, yani, başka bir deyimle, "*yanlış-önle*" 'Emri'ne herhangi mutlak bağımlılığın, duyguya dayandığını gösterebilirse, "kendi-kendisini-berteraf" görüşünü kullanabilir. Ama bu, ümit verici değildir.

3) Pragmatizm için diğer argümanlar mı?

Unutmayın: James, istediğimize inanabiliriz, demiyor. Duygu'ya yer verilen özel durumlar vardır. Örnekleri: Dostluk, aşk, inanç.

Belli bir gerçeğe inanma arzusu, bu durumda, o "özel şeyin gerçeği"ni yaratıyor... *Ve inanç, bir olayda, olayı (gerçek olarak ,gerçekmiş gibi) yaratmaya yardım edebiliyor.*

İnancın, asıl-gerçek'ten önde gitmesine, koşmasına [yanlış] demek, çarpık bir mantık, saçma bir muhakeme olacaktır. (107).

Dinî inancı düşünün :

Bir kimsenin, mantıklılığı daha karmaşık kılacak,ve tanrıların onu tanımmasını, baştan savma bir şekilde zorla temine çalışacak veya hiç sağlamayacak şekilde kendi içine kapanması, onu, tanrıları tanıma konusundaki yegâne şans ve fırsattan, ebediyen mahrum kılacaktır.

Aziz Augustine :

"Bilmiyorsanız, nasıl inanabilirsiniz?" diye soruyor. Yanıt: Bilebilmem için, inanıyorum.

Mümkün Pragmatist Prensipten: "*Belli tip gerçekleri tanımaktan, beni mutlak şekilde önleyecek bir düşünme kuralı eğer, sözkonusu gerçekler orada ise, (benim için kabul edemeyeceğim) irrasyonel bir kuraldır.*" (108)

Öyleyse,

- (1) Kanıtsalcılığı takip etmekle, belli çeşit gerçeklerden tamamen kopmuş oluyoruz. (2) Bize belli gerçekleri kapayan bir kural, yanlıştır.

(3) Öyle ise (1,2), yani kanıtsalcılık da yanlıştır.

Bizim (yegâne) “mümkün pragmatist prensibimiz” (2), makûl ve inanılabilir mi? Problem: Bazı gerçekleri bize kapayan kuralları kabul etmeliyiz, örneğin, kesin olarak kaç adet dinazor olduğuna inanmaktan bizi önleyen kuralları, kabul etmeliyiz. Böylece, kanıtın öne çıkmadığı veya sadece tahmin yürütmenin mümkün olduğu durumlarda, “inancı” sınırlamak istiyoruz. Bu takdirde, (2) benzer bir örnek olarak, çok kuvvetli kaçıyor. Ancak buna rağmen, geçmiş hakkındaki tüm inançlarımızı veya uzak yerler, ya da, diğer halklar hakkındaki inançlarımızı önleyen bir kuralı istemeyiz. Öyleyse,(2) doğru içerikte, ancak, James’in aradığı hale gelmesi için, daha iyi şekle konması lâzım. (Egzersiz: Daha iyisini, siz yapar mısınız?)

Bununla beraber, Clifford’un görüşünün, (bir sonuca varmamızı mümkün kılacak kanıta sahip olmadığımızı varsayarsak) “kendini–bertaraf-eden” görüş olmasına karşılık; James’inki ise, “kendini-tasdik-eden” bir görüştür.Kanıtsallık ile pragmatizm arasındaki kararın, gerçek-genuine olduğu görülmektedir. Öyleyse, istediğimizi, pragmatizm ile onaylamaya yetkiliyiz. Böylece, James’in pragmatizmi, James’i, pragmatizm ile, kendi pragmatizmini onaylamaya da yetkili kılıyor, ancak buna gerek ve ihtiyaç yok.

Johnson : Teizm irrasyonel’dir (çünkü, Tanrı’ya inanmak, kötüyü tanımaya yer vermediği için, tutarsızdır.)

Russel : Teizm, mantıkî olarak tutarlı, ama rasyonel bakımdan garantilidir.

Pascal : Teizm’e, (pragmatik bakımdan) rasyonel olarak, gerek ve ihtiyaç vardır. (çünkü, Teizm’de “Kötü şey/kötülük”, alternatifleri yok eder.)

Clifford : Teizm, Bahis ile garanti edilmiş değildir; (çünkü, “inanç”, yeter kanıta dayanmalıdır.)

James : Teizm’e rasyonel bakımdan müsaade edilebilir ama buna gerek yoktur; (çünkü, gerçek /genuine bir seçenektir). (1)

(1) Bu görüşün tartışması ve içerdiği burda değinilen varsayımları, J.L.Mackie’nin, “Kötü ile En Güçlülük”, Reason and Responsibility (*Akıl ve Sorumluluk*), 11.basımda bulabilirsiniz.